

STARE DRUKI PO KALISKICH KANONIKACH REGULARNYCH LATERAŃSKICH ORAZ JEZUITACH W ZBIORACH BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

Dzieje kaliskich bibliotek kanoników regularnych laterańskich i jezuitów przedstawiał już wyczerpująco Krzysztof Walczak¹. O tamtejszych lateranach i ich bibliotece pisała też ostatnio Ewa Andrysiak². Dlatego skupimy się na pokasacyjnych losach obu księgozbiorów i przedstawimy ich fragmenty zachowane obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie³.

¹ Ostatnio: Krzysztof Walczak, „Wpływ kasat klasztorów na losy bibliotek XIX-wiecznego Kalisza”, w: *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, red. Marek Derwich, t. 3, (Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, 2014), 221-227; Więcej, zwłaszcza o bibliotece jezuitów zob. Tenże, „Z dziejów najstarszych bibliotek szkolnych Kalisza”, *Roczniki Biblioteczne* 25 (1981): 3-18 oraz *Biblioteki Kalisza i ich miejsce w życiu kulturalnym miasta 1793-1945* (Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1996), 34, 85, 101-106, 120-143. Najważniejsze informacje o kaliskich jezuitach zawiera oprac. Ludwik Grzebień przy współpr. zespołu jezuitów *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995* (Kraków: Wyższa Szkoła Pedagogiczno-Filozoficzna „Ignatianum”: Wydawnictwo WAM, 1996), 261; [online] <http://jezuici.krakow.pl/Bibl/enc.htm>. Zob. też (wkrótce) hasła: *Jezuici, Kalisz* (oprac. Izabela Wiencek) i *Kanonicy regularni św. Augustyna, Kalisz* (oprac. Elżbieta Bylinowa) na portalu wiedzy *H[ereditas] M[onasteriorum]*. *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w. Losy, znaczenie, inwentaryzacja* ([online] <http://pw.kasaty.pl>).

² Ewa Andrysiak, „Biblioteka kanoników laterańskich w Kaliszu i jej losy po likwidacji klasztoru w 1810 roku”, *Polonia Maior Orientalis. Studia z dziejów Wielkopolski Wschodniej* 2 (2015): 37-48.

³ Wyodrębniono je w wyniku badań proveniencyjnych podjętych w naszej instytucji przed 60 laty z inicjatywy dr Marii Sipayłło (1905-1990, zob. Halina Juszczakowska, „Sipayłło Maria”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 37, z. 4 (Warszawa-Kraków: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, 1997), 557-558). W 2007 r. zakończono opracowywanie egzemplarzy z XV i XVI w., a rezultaty badań dostępne są w elektronicznej bazie lokalnej oraz drukowanych katalogach. Z zaplanowanych siedmiu tomów ukazało się dotychczas pięć: *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, oprac. Teresa Komender, proveniencje zebrane pod kierunkiem M. Sipayłło. Cz. 1 – XV w.

Wiosną i wczesnym latem 1819 r. Samuel Bogumił Linde (1771-1847)⁴ z upoważnienia Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego odbywał pokasacyjną⁵ lustrację bibliotek Królestwa Polskiego i rekwirował ich zbiory na potrzeby publiczne. W Kaliszu zjawił się 12 czerwca i spędził tu sześć następnych, jak zwykle pracowitych dni. Po spotkaniach z biskupem i urzędnikami wojewódzkimi, zlustrowawszy budynki szkolne odwiedził, jak twierdził ponaglany, bibliotekę pojezuicką. Od kasaty Towarzystwa Jezusowego i likwidacji kolegium kaliskiego 18 listopada 1773 r. minęło kilkadziesiąt trudnych lat: rozbiory, wojny, zmiany władzy państwowej i oświatowej. W tym czasie biblioteka kaliskich jezuitów, licząca ok. 10 tysięcy woluminów, uległa dezintegracji i stopniowemu rozproszeniu. Dzieła teologiczne i scholastyczne przekazano do biblioteki kaliskiej kapituły kolegiackiej, a ok. sześciu tysięcy ksiąg przejęła szkoła wojewódzka podwydziałowa, utworzona przez Komisję Edukacji Narodowej w miejsce kolegium jezuickiego. Jednak w wyniku błędów organizacyjnych księgozbiór pojezuicki przemieszczono „bez porządku żadnego i ułożenia”⁶, zaś katalog biblioteczny zaginął. KEN zleciła prace porządkowe i katalogowe, których nie zdołano zakończyć przed II rozbiorem Polski i przejściem Kalisza pod władanie Prus. W 1798 r. władze pruskie nakazały przeniesienie zbiorów pojezuickich do klasztoru bernardynów, gdzie zaległy w stosach w dwóch izbach. W maju 1804 r. ponownie podjęto porządkowanie i katalogowanie ksiązek.

Cz. 2 – XVI w.: A, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1994; *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, T. 2: B, oprac. Teresa Komender i Halina Mieczkowska, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 1998; T. 3-5: C-O, red. Halina Mieczkowska, materiał proveniencyjny oprac. pod kierunkiem Marii Cubrzyńskiej-Leonarczyk, 2007-2015. T. 6 i 7 ukażą się w 2016/2017 i 2017/2018 r. Zob. *Indeks proveniencji* w poszczególnych tomach. Od 2010 r. rejestrowane są proveniencje dzieł z XVII i XVIII stulecia; w bazie lokalnej znajduje się ponad 37 tysięcy rekordów, obejmujących ok. 60% zbioru.

⁴ Postać Lindego przypomina publikacja Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, współpr. Halina Mieczkowska, *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. Rocznice śmierci. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 19-20 listopada 2012 r.*, (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2015). Zob. też Olena Błażejewicz, „Samuel Bogumił Linde twórcą biblioteki narodowej”, *Roczniki Biblioteczne* 18, 3-4 (1974): 659-669; Taż, *Samuel Bogumił Linde bibliotekarz i bibliograf* (Wrocław: „Ossolineum”, 1975) (Książki o książce); Jerzy Michalski, „Linde Samuel Bogumił”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, 17 (Wrocław: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, 1972), 358-364; Marian Ptaszyk, *Linde Samuel Bogumił (1771-1847) leksykograf, pedagog, bibliotekarz*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, 3 (Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2002), 137-140.

⁵ Zob. Piotr Paweł Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914* (Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1984).

⁶ Jak oceniał w czerwcu 1774 r. Józef Rogaliński, wizytator KEN – zob. Marjan Łodyński, *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774-1794)* (Warszawa: Nakł. tow. naukowego warszawskiego, 1935) (Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, nr 23), 56; zob. też Walczak, *Biblioteki*, s. 131, przypis 39.

Znaczna ich część miała być sprzedana w celu pozyskania funduszy na zakup nowego księgozbioru szkolnego. Jednak tego zamiaru nie zrealizowano, bo w 1806 r. Wielkopolskę zajęły wojska francuskie i wkrótce powstało Księstwo Warszawskie. Klasztor bernardynów zamieniono na lazaret, a książki znowu umieszczono w nieładzie w jednej z cel. W 1807 r. próbował je nabyć arcybiskup gnieźnieński, eks-jezuita Ignacy Raczyński⁷, ale Komisja Edukacyjna nie wyraziła na to zgody, raz jeszcze nakazując prace porządkowe i inwentaryzację. Ok. 1809 r. książki przeniesiono do gmachu Królewskiego Gimnazjum Kaliskiego, gdzie stanowiły zrab biblioteki szkolnej. Szkołę w 1812 r. przemianowano na Departamentową, a w 1819 – na Wojewódzką. W latach 1815-1830 funkcję bibliotekarza pełnił nauczyciel języków starożytnych Fryderyk Trippin (1774-1840), który uporządkował i skatalogował księgozbiór. Wiele książek pojezuickich opatrzył on własnoręcznym zapisem: „Z Biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej”. W latach 1818-1824 rektorem był ks. Ignacy Rohfleisch Przybylski (1770-1838), eks-pijar, nauczyciel matematyki w szkołach Wielunia, Łomży i Szczucina, przełożony gimnazjum poznańskiego i plockiego, członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk⁸. Rektor, borykając się z brakiem podręczników i trudnościami lokalowymi, nakazał sprzedaż na makulaturę egzemplarzy zniszczonych i tzw. ascetycznych, zbędnych w szkole. Inaczej patrzył na stare książki Dyrektor Generalny Bibliotek, któremu były, „choć ascetyczne, albo raczej egzegetyczne, dogmatyczne, moralne, filozoficzne zawsze do kompletu bibliotecznego i bibliograficznego potrzebne”⁹.

S. B. Linde przedstawiony mu księgozbiór pojezuicki uznał za bardzo interesujący, znacznie bogatszy od cysterskiego w Łądzie i laterańskiego w Czerwińsku, którymi zachwycił się wcześniej. Oprócz dzieł teologicznych oraz „pism wielorakich pro i contra jezuickich” były to książki „historyczne, prawnicze, fizyczne, astronomiczne itp., cacka, jakich nasza Biblioteka dotąd nie posiada”¹⁰. Dostrzegł też rzadkie polonika, a kilka najcenniejszych¹¹ wymienił w cytowanej korespondencji z KRWR i OP. Z wyszczególnionych tam tytułów odnajdujemy dziś w BUW tylko Jana Herburta (1524?-1577), *Statuta y przywileje koronne z łacińskiego ięzyka na Polskie przełożone, nowym porządkiem zebrane y spisane*¹².

⁷ (1741-1823), zob. Hanna Dylągowa, „Raczyński Ignacy”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, (Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986), 637-639.

⁸ Adam Chodyński, *Ks. Ignacy Przybylski rektor szkół poznańskich, plockich i kaliskich, żywiorys...*, (Kalisz, 1876) (odb. z „Noworocznika Kaliskiego”).

⁹ Marjan Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim 1807-1831* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958), 39.

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ M.in. ważne druki reformacyjne: Pawła Gilowskiego (ca 1534-1595), *Wykład Katechizmu Kościoła Krześcijańskiego*, w Krakowie 1579 i Erazma Glicznara (1535-1603), *Odpór na odpowiedź questij niektórych podanych o kościele powszechnym*, w Grodzisku 1579 – zob. Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 17 (Kraków: Akademia Umiejętności, 1899), 144-145 oraz 168-169.

¹² W Krakowie 1570 – zob. *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwers-*

Za przyzwoleniem rektora Przybylskiego zabrał Linde ze zbiorów pojezuickich do Warszawy 34 paki, w których znajdowało się 3308 tomów wraz z katalogiem, sporządzonym przez F. Tripplina „na kształt dzieła bibliograficznego”.

Dyrektor był pewien, że nie tylko powiększa zbiory Biblioteki Publicznej, ale też ratuje księgozbiór pojezuicki przed pójściem „w rozsypkę”, przed dalszym wyprzedawaniem niepotrzebnych dzieł teologicznych na makulaturę, do pakowania towarów na straganach. Jednocześnie Linde obiecywał księdzu Przybylskiemu wspieranie szkoły dubletami książek z Biblioteki Publicznej, potrzebniejszymi „od tych szpargałów”¹³. Ze stratą nie mógł się jedynie pogodzić bibliotekarz Tripplin, który w notatce na karcie tytułowej słownika grecko-łacińskiego¹⁴ nazwał akcję Lindego grabieżą i wandalizmem¹⁵. Bibliotekarz poinformował o zwrocie leksykonu do biblioteki szkolnej w lipcu 1820 r., ale nie znamy okoliczności tej rewindykacji. Nie wiemy też, w jaki sposób odzyskana książka znalazła się ponownie i ostatecznie w BUW. Tripplin upominał się też o obiecane podręczniki, np. we wrześniu 1820 r. pisał do Warszawy w tej sprawie¹⁶. Jednak Linde w natłoku bieżących zadań, nie miał ani czasu, ani możliwości, by – jak zamierzał¹⁷ – rozdysponować dublety pomiędzy szkoły wojewódzkie i wydziałowe oraz seminaria diecezjalne. Jedynie w 1826 r. do Seminarium Głównego w Warszawie przekazano 5215 woluminów dubletów dzieł teologicznych¹⁸. Stąd też obecnie książki z kolekcji poklasztornych przejętych przez Lindego znajdują się również w Bibliotece Wyższego Seminarium Metropolitalnego św. Jana Chrzciciela w Warszawie.

---

syteckiej w Warszawie, red. Halina Mieczkowska, (dalej: *BUW XVI*), t. 4, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2011, poz. 4735 egz. a. Tom należał do kaliskich jezuitów od 1677 r.

¹³ Łodyński, *Materiał*, 40.

¹⁴ Petrus Dasypodius (1490-1559), *Lexicon Graeco-Latinum, in usum iuventutis Graecorum literarum studiosae diligenter congestum...*, Argentorati [= Strasburg] 1539, BUW GSD Sd.604.863, zob. *BUW XVI*, t. 3, Warszawa 2007, poz. 3000.

¹⁵ *Redemptum ac Bibliothecae Scholae Palatin[at] Caliss[iensis], cui inter direptionem Lindianam – aut, si mavis, Vandalicam – oblatum erat, restitutum a Bibliothecario F[riderico] Tripplin, postridi[ae] Non[as] Iul[ias] 1820*; kopia zob. *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, oprac. Teresa. Komender, t. 1, cz. 1, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1994, tabl. XIII.

¹⁶ Marian Ptaszyk, *Kalendarz życia i twórczości Samuela Bogumiła Lindego* (Wrocław: „Wiedza o Kulturze”, 1992), 154.

¹⁷ Zob. Samuel Bogumił Linde, Marian Ptaszyn, *Autobiografia z 1823 roku* (Toruń: Wyd. Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, 2000), 40. W 1831 r. Biblioteka Publiczna posiadała 21 039 woluminów dubletów przeznaczonych do przekazania innym bibliotekom państwowym i kościelnym oraz ewentualne wymiany z bibliotekami prywatnymi x – zob. *L'État matériel de la bibliothèque [1831]* w: *Akta KRWR i OP dotyczące się Biblioteki Publicznej przy Uniwersytecie Warszawskim VI*, k. 173 – BUW GRPs Akc. 3016, kopia zob. Elżbieta Bylinowa, *Samuel Bogumił Linde w kręgu książki. Scenariusz wystawy*, w: *Bibliotheca Lindiana*, s. 289 i tabl. 47.

¹⁸ Barbara Wilejszys, „Biblioteka Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Warszawie. Geneza i dzieje”, *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 38 (1979): 77, 97-99.

S. B. Linde zlustrował także dawną bibliotekę kaliskich kanoników regularnych laterańskich, których klasztor po 452 latach działalności¹⁹ zniesiono²⁰ 14 listopada 1810 r., a kolegiatę zakonną sekularyzowano. Zmieniający się często proboszczowie czy administratorzy²¹ nie troszczyli się zbyt o bibliotekę, skoro w maju 1817 r. wizytator Józef Kossakowski raportował do KRWR i OP „o znacznym zbiorze ksiąg, mogących do 2 i więcej tysięcy wynosić na probostwie Św. Mikołaja po Kanonikach Laterańskich, które w zupełnym opuszczeniu niszczeją”²². W sierpniu 1818 r. parafię objął ksiądz I. Przybylski i do biblioteki szkolnej przekazał znaczną część pozostałego po lateranach księgozbioru. Zaś F. Tripplin, pokreśliwszy klasztorne noty własnościowe, opatrzył wszystkie tomy zapisem: „Podarunek W[ieleb]nego J[ego] M[ośc]ci X[iędza] Rekt[o]r[a] Przybylskiego”.

Linde uznał stan księgozbioru parafii św. Mikołaja za bardzo zły, pisał o „zgniliżenie, kurzu i smrodzie”²³. Zabrał stamtąd 390 książek, m.in. „arcyważne incunabula”, które w trzech pakach wysłał do Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim²⁴. Pozostałości włączono do biblioteki kaliskiej kapituły kolegiackiej²⁵.

Zaginiony dziś katalog Tripplina wykorzystano w Warszawie nie tylko do sprawdzenia i opracowania bibliograficznego przejętych dzieł. Posłużył również do wyselekcjonowania dalszych książek z Biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej.

¹⁹ Król Kazimierz Wielki ufundował konwent przy istniejącym od połowy XIII w. kościele pw. św. Mikołaja Bpa. Zakonnicy przybyli ze wsi Męki pod Sieradzem w 1358 r. Początkowo była to filia wrocławskiego opactwa kanoników regularnych św. Augustyna na Piasku, następnie prepozytura autonomiczna. Ostateczne zerwanie zależności od opactwa NMP nastąpiło w połowie XVII w. W następnym stuleciu klasztor należał do kongregacji trzemeszeńskiej kanoników regularnych laterańskich. Świątynia w randze kolegiaty klasztornej od 1441 r. Zob. Adam Chodyński, *Kościół Ś[więte] go Mikołaja w Kaliszu, wspominek historyczny* (Warszawa: nakł. autora, 1874) oraz Andrysiak, *Biblioteka*, 37-41.

²⁰ Kasata na mocy dekretu prymasa I. Raczyńskiego z maja 1810 r. W latach 1805-1806 próbę kasaty pruskiej i „eksakrowanie” kościoła św. Mikołaja udaremnili mieszkańcy kalisy. Zob. Józef Raciborski, *Monografia Kalisza, część I*, (Kalisz: „Gazeta Kaliska”, 1912), 97-98, 110 oraz Władysław Kościelniak, Krzysztof Walczak, *Kronika miasta Kalisza*, (Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2002), 106 i Władysław Rusiński, *Dzieje Kalisza. Praca zbiorowa*, (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1977), 289.

²¹ Księża: Stefan Panecki, Franciszek Karkoszyński, Hilary Nowacki – Chodyński, *Kościół*, 25.

²² Łodyński, *Materiały*, 10.

²³ Tamże, s. 40.

²⁴ Tamże oraz s. 68.

²⁵ W 1980 r. księgozbiór kolegiaty wcielono do Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku, gdzie dziś znajdują się nieliczne fragmenty bibliotek kaliskich jezuitów (co najmniej 21 woluminów) i lateran – Kazimierz Rulka, „Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku”, *Kronika Diecezji Włocławskiej*, 75, 7/12, (1992): 270, 276-277. E. Andrysiak znalazła we Włocławku po kaliskich kanonikach regularnych pięć druków z XVII w., wydanych w Krakowie (dwa), Moguncji, Poznaniu i Warszawie – Andrysiak, *Biblioteka*, 47.

Datowany 20 marca 1827 r. *Spis książek z Inwentarza Biblioteki Kaliskiej [...] wybranych*²⁶ liczy 27 pozycji. Zapewne było to 30 woluminów, ale dzieł więcej, bo w spisie figurują cztery klocki introligatorskie zawierające druki oraz kodeks nazywany „różne rękopisma polskie 2°”. Ponownie przejęto przede wszystkim polonika, m.in. zaginione dziś druki urzędowe Zygmunta Starego²⁷ oraz pisma okolicznościowe dotyczące Władysława IV²⁸ i Jana Kazimierza²⁹. Dydaktyce uniwersyteckiej mogły służyć tak różne dzieła jak kompendium Albrechta Heinricha Baumgartnera (1743-1809) *Geschichte der vier altesten Gottheiten des Orients*³⁰ i Karola Glotza (zm. po 1828) *Rozprawa o przyczynach częstego pomoru w Polsce y o sposobach hodowania bydła dla uniknienia zarazy na potem*³¹. W tej partii książek znajdowały się także tzw. podarunki księdza Przybylskiego, trzy dzieła wcześniej należące do kanoników laterańskich: Filipa Kallimacha (1437-1496) *Historia de rege Vladislao seu clade Varnensi*³² (il. 1), Jana Żołczyńskiego (zm. 1591) *In funere Sigismundi Augusti regis Poloniae celebrato Neapoli [...] oratio*³³ oraz Kaspra Gelasinusa (zm. 1637) *Epikrothesis sive Tripudium*³⁴. Na ekwiwalent przeznaczono z duplikatów

²⁶ *Akta KRWR i OP tyjące się Biblioteki Publicznej przy UW*, t. IV, BUW GRps Akc. 3015, k. 95 – zob. Łodyński, *Materiały*, 158.

²⁷ „*Ein statlicher actus Sigismundi I Kraków [1526] et alia*, 4°”, tj. klocek zawierający m.in. edycję statutów Gdańska w języku niemieckim – zob. Kazimierz Piekarski, *Katalog Biblioteki Kórnickiej*, (Kraków: Nakł. Biblioteki Kórnickiej, 1929), poz. 1326 i 1327.

²⁸ W cytowanym wyżej spisie poz. [15]: *Strena imago Vladislai 4° zapewne: Imago [...] Vladislai IV Regis Poloniae [...]*, Cracoviae 1649” – mowa żałobna wygłoszona przez profesora Akademii Krakowskiej Sebastiana Fabiana Stryjewicza (zm. 1681) – K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 29 (Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1933), 348-349 wymienienia egzemplarz BUW, dziś zaginiony.

²⁹ „*Epinicion Joannis Casimiri, Lubecae 1651, 2° et alia*”, tj. klocek zawierający m.in. wierszowaną pieśń ku czci zwycięstwa nad Tatarami i Kozakami, którą posłom królewskim w Lubece ofiarował Matthaeus Sassenhagen (ca 1630-1682) – K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 27 (Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1929), 156.

³⁰ Erlangen 1786, 3 wol. in 4°. Zachował się egzemplarz z zapisem ręką F. Triplina: *Z Bibli[oteki] Szkoły Woiewódzk[iej] Kalisk[iej]* – BUW GSD 9.11.3.2 /2.

³¹ Warszawa 1812. Na jedynym egzemplarzu BUW, sygn. 5.13.7.325, widnieje tylko numer Biblioteki Rządowej (nazwa naszej instytucji w latach 1834-1861, czyli po zamknięciu i konfiskacie zbiorów Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim, a przed powstaniem Biblioteki Głównej).

³² *Augustae Vindelicorum [= Augsburg] 1518 [w kolof.: 30 V 1519]* – zob. *BUW XVI*, t. 3, Warszawa 2007, poz. 1822.

³³ *Atq[ue] praestantium virorum poemata*, Neapoli 1576, BUW GSD Sd.614.908, zob. też K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 36 /1 (Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013), 99-100. Przed kaliskimi lateranami egzemplarz należał do Krzysztofa Sasina-Karśnickiego (h. Jastrzębiec, m.in. kanonika gnieźnieńskiego i krakowskiego, kanclerza biskupa krakowskiego Piotra Myszkowskiego) oraz do Stanisława Bużeńskiego (h. Poraj, zmarłego w 1692 r., kanonika warmińskiego i gnieźnieńskiego).

³⁴ Panegyryk profesora Akademii Krakowskiej z okazji zaślubin króla Władysława IV z Cecylią Renatą Habsburżanką, Cracoviae 1637 – BUW GSD Sd.714.886, zob. Marian Malicki, *Repertuar wydawniczy drukarni Franciszka Cezarego Starszego 1616-1651, Część*

Biblioteki Publicznej 30 dzieł w 65 woluminach, wydrukowanych w latach 1550-1805³⁵. Według Lindego były to „prawdziwie dzieła szkolne, które każda biblioteka posiadać by powinna”.

S. B. Linde, ściągając do Warszawy zbiory bibliotek poklasztornych i tworząc z Biblioteki Publicznej namiastkę ksiąznicy narodowej, nie mógł przewidzieć, że jego dzieło będzie wkrótce zniweczone³⁶, a trzy czwarte zgromadzonych zbiorów zostaną przez rosyjskiego zaborcę skonfiskowane i wywiezione do Petersburga³⁷.

Obecnie w zbiorach BUW noty własnościowe kaliskich kanoników laterańskich zawierają: dwa inkunabuły³⁸, 218 dzieł z XVI stulecia w 199 woluminach³⁹ oraz 110 druków z dwóch następnych wieków w 108 tomach. Faktycznie książek tej proveniencji może być nieco więcej; spodziewamy się ich wśród tzw. podarunków ks. Przybylskiego⁴⁰ oraz wśród rozciętych klocków introligatorskich. Zatem ze staropolskiego księgozbioru kolegiaty św. Mikołaja, szacowanego – przypomnijmy – na ok. dwa tysiące tomów zachowało się dziś w BUW kilkanaście procent. Zachowany fragment pozwala już jednak wysnuć wnioski o organizacji biblioteki. Najpewniej księgozbiór nie miał jednolitej szaty zewnętrznej, typowego zdobienia lub oznaczenia grzbietów czy charakterystycznych nalepek. Nie stosowano też sygnatur bibliotecznych. O pochodzeniu poszczególnych książek od kaliskich lateran świadczą jedynie zapisy własnościowe na kartach tytułowych. Najczęściej występuje nazwa klasztoru: *Domus Calissiensis S[ancti] Nicolai*, ale nie zawsze z dopowiedzeniem:

I Bibliografia druków Franciszka Cezarego Starszego 1616-1651 (Kraków: Biblioteka Jagiellońska. Księgarnia Akademicka, 2010), poz. 418.

³⁵ *Akta KRWR i OP dotyczące się Biblioteki Publicznej przy UW*, wol. t. IV, k. 101.

³⁶ Komasaacja zbiorów poklasztornych przez Lindego bywa różnie oceniana, ale poważnie w kontekście wywózki zbiorów i „zwycięstwa Nowosilcowa” – zob. ostatnio: Bożena Koredczuk, „Spory wokół losów bibliotek po kasacie klasztorów w Królestwie Polskim w latach 1815-1830”, w: *Kasaty klasztorów...*, t. 3, *Źródła. Skutki kasat XVIII i XIX w. Kasata w latach 1954-1956* 151-. (Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii. Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, 2014), 151-160. Nieco inaczej ujmuje problem Maria Cubrzyńska-Leonarczyk (*Samuel Bogumił Linde – bibliofil „dla krajowego użytku”*, w: *Bibliotheca Lindiana*, 101-113), która docenia intencje Lindego i jego koncepcję Biblioteki Publicznej, jako skarbnicy krajowej.

³⁷ O przebiegu i rozmiarach konfiskaty zob. Zofia Strzyżewska, „Konfiskaty, wędrowniki starych druków proveniencji klasztornej z warszawskiej biblioteki uniwersyteckiej po powstaniu listopadowym – historia i informacja o ujawnionych egzemplarzach”, [w:] *Losy klasztorów i zbiorów poklasztornych w okresie represji po upadku powstania listopadowego w 1831 roku*, red. Marek Derwich, tekst w druku.

³⁸ Baptista de Salis (XV w.), *Summa casuum conscientiae*, Venezia 1499, 4° – sygn. BUW GSD Sd.54.1, zob. Komender, *Katalog druków*, t. 1, cz. 1, poz. 21; Hugo de Prato Florido (zm. 1322), *Sermones dominicales super Evangelia et Epistolas*, [Basel ca 1485], książka sprawiona do klasztoru św. Mikołaja w 1554 r. przez prepozyta Mikołaja Trachenberga – BUW GSD Sd.52.75, *Ibidem*, poz. 71.

³⁹ E. Andrysiak podaje 104 pozycje – *op. cit.*, s. 44.

⁴⁰ Dotychczas są to 353 stare druki. Znaków wcześniejszych właścicieli nie ma 59 z nich.

*Canonicorum Regularium Lateranensium*⁴¹. Rzadziej pojawia się zapis biblioteczny: *Inscriptus Catalogo librorum Canonicorum Regularium Lateranensium ad S. Nicolaum*.

Bibliotekę klasztorną powiększały zakupy i dary, ale jej zbiory rosły przede wszystkim dzięki woluminom pozostawionym przez zmarłych profesów. Po większości z nich zachowały się w BUW pojedyncze książki⁴², tylko po trzech kanonikach znaleziono nieco więcej tomów. Po historyku Stefanie Damalewicz⁴³, prepozycie św. Mikołaja w latach 1649-1660, mamy 23 woluminy, w tym siedem⁴⁴ z XVI w. Są to głównie dzieła teologiczne i homiletyczne, ale także opracowania poświęcone historii życia zakonnego i różnym jego aspektom, w szczególności dotyczące kanoników regularnych⁴⁵. Zapewne prepozyt korzystał z nich, pisząc swoje *Constitutiones*

⁴¹ *Canon[icorum] Regul[arium] Lateran[ensium] Congr[egationis] Calissiensis Collegiatae Ecclesiae ad S. Nicolaum Ep[iscopu]m Myrae* – zapis najpełniejszy z dotychczas napotkanych. Występuje na pięknej niegdyś książce z zakresu teologii moralnej, dziele flamandzkiego jezuitę Jeana Davida (1545-1613), *Veridicus Christianus*, Antverpiae 1606, z emblematami przypisywanymi miedziorytnikowi Cornelisowi Galle (1576-1650) – BUW GSD 13.8.8.16 /2. Zaś na zbiorze konstytucji zakonnych: *Constitutiones Canonicorum Regularium Ordinis Sancti Augustini Congregationis Salvatoris Lateranensis*, Venetiis 1619 znajdujemy zapis o zależności konwentu kaliskiego od wrocławskiego opactwa NMP na Piasku: *Ex libris Conuentus Calissiensis Canonicoru[m] Regularium Saluatoris Lateranensis Ad Abbatia[m] Vratislavi[ensiam] Pertinentis*. Przed nazwą późniejsza ręka dopisała: *olim* (niegdyś) – BUW GSD 7.44.3.13 /2.

⁴² E. Andrysiak na podstawie t. 2-4 *Katalogu starych druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, cytuje zapisy kanoników: Sebastiana Desczyńskiego i Andrzeja Foglera, doktora teologii Pawła Ignacego Łuszczewskiego, Adama Niesobowicza, Aleksego Swiderskiego oraz prepozyta Szymona Zuberera – Andrysiak, *Biblioteka*, 41-42. Tylko Łuszczewski i Zuber zostawili w swoim klasztorze po – co najmniej – pięć książek.

⁴³ Doktor teologii Akademii Krakowskiej w 1638 r.; rektor seminarium duchownego we Włocławku i kapelan biskupa włocławskiego Macieja Łubieńskiego oraz kanonik kolegiaty kruszwickiej w 1637 r., kaznodzieja i kanonik katedry włocławskiej w 1640 r. Od 1642 r. kanonik regularny laterański. Złożony z urzędu prepozyta przez prymasa Wacława Leszczyńskiego po konflikcie ze wspólnotą i władzami zakonu. Zmarł w Trzemesznie w 1673 r. Autor dwóch dysertacji z zakresu teologii moralnej oraz wielu prac historycznych, np. kontynuacji Długoszowych katalogów biskupów kujawskich (*Vitae Vladislaviensium Episcoporum*, Cracoviae 1642) i arcybiskupów gnieźnieńskich (*Series Archiepiscoporum Gnesnensium, atque res gestae*, Varsaviae 1649) a także dzieł hagiograficznych, jak np. *Vita s. Bogumili*, Romae 1661, Varsaviae 1717 – zob. Michał Morawski, „Damalewicz Stefan, ksiądz”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4 (Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1938), 397 i Edward Ozorowski, „Damalewicz Stefan”, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. Hieronim Eugeniusz Wyczawski, t. 1 (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 1981), [360]-362. Damalewicza wymienia oczywiście także E. Andrysiak, *Biblioteka*, 42.

⁴⁴ Było ich zapewne więcej, bo zachowały się pojedyncze woluminy z wielotomowych edycji, np. kazań J. Ecka (1484-1543) – egzemplarz BUW GSD Sd.608.3539 czy J. Osoria (1542-1594) – BUW GSD Sd.608.5366.

⁴⁵ Ioannes Trullus (XVI w.), *Ordo Canonicorum Regularium quattuor libris elucidatus*, Caesaraugustae [= Saragossa] 1571 – BUW Sd.604.2393 (il. 2) oraz klocek introligatorski

Canonicorum Regularium Lateranensium Domus Calissiensis S. Nicolai, wydane Romae 1655⁴⁶. Prawdopodobnie część swoich książek zabrał Damalewicz ze sobą do Trzemeszna, zaś po jego śmierci mogły one trafić do Kłodawy, gdzie kanonik niegdyś odbywał nowicjat i składał profesję.

Różnorodną tematykę – od filozofii przyrody przez umoralniające egzempla po egzorcyzmy i demonologię⁴⁷ – prezentują druki zachowane w BUW po Piotrze Albinie Fabrycy⁴⁸. Dotychczas jest to 14 dzieł w 11 woluminach, w tym siedem tomów szesnastowiecznych⁴⁹ XVI w. Wiemy o kanoniku tylko to, co sam zapisał na książkach. W listopadzie 1674 r. przebywał we Wrocławiu, gdzie za pięć florenów nabył podręcznik gdańskiego kamieniarza i astronoma Krzysztofa Zwickera (ok. połowy XVII w.), *Compendium horologico-scioticum et geometricum*⁵⁰ (fot. 3). O pełnieniu funkcji kapelana u generała Franciszka Zygmunta Gałęckiego (zm. 1711) dowiadujemy się z zapisu na karcie tytułowej dzieła flamandzkiego humanisty i matematyka Joachima Fortiusa Ringelberga (1499-1531?)⁵¹. P. A. Fabrycy żył

zawierający cztery dzieła Auberta Le Mire'a (1573-1640) o początkach życia monastycznego i różnych zakonach, wydane w Kolonii w latach 1614-1632, w tym: *Canonicorum Regularium Ordinis s. Augustini origines ac progressus* – BUW GSD 7.44.5.23 a-d adl. /1.

⁴⁶ Zob. Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 15 (Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1897), 18-19.

⁴⁷ Np. trzy współprawne podręczniki holenderskiego uczonego Cornelisa Valeriusa (1512-1578): *Physicae, seu De naturae philosophia institutio*, Antverpiae 1593; *Ethicae, seu moralis philosophiae brevis et perspicua descriptio*, 1582; *De sphaera et primis astronomiae rudimentis libellus*, 1593 – BUW GSD Sd.608.5814-5816 adl.; Zbiór przykładów z życia starożytnych bohaterów: Marcus Antonius Sabellicus (1499-1531), *De omnium gentium omnium[ue] seculorum insignibus memoriaque dignis factis et dictis ex exemplorum libri X*, Basileae 1563 – BUW GSD Sd.608.5258; Kompendium egzorcyzmy: *Thesaurus exorcismorum atque coniurationum terribilium [...] cum Practica probatissima*, Coloniae 1608 – BUW GSD 9.29.9.1833 /1.

⁴⁸ Nazwisko występuje w formie łacińskiej: *Fabricius*. Wśród kaliskich jezuitów nieco wcześniej nazywali się tak: Piotr (ok. 1552-1622), Walenty Groza (1565-1626) i Wojciech (ok. 1577-1637), a współcześnie: Franciszek (1634-1699) – *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, 150. Raz pojawia się kaliski kanonik regularny Paweł Fabricius. Podpisał się w XVII w. na druku działającego w Poznaniu i Kaliszu jezuita Alfonsa de Pisa (Pisanus, 1528-1598), *Confutatio brevis centum et tredecim errorum apud sectarios nostri seculi, circa septem Ecclesiae Sacramenta...*, Posnaniae 1587 – BUW GSD Sd.618.737. Nazwiska tego nie ma wśród świeckich mieszkańców Kalisza, gdzie często występuje *Faber*, zob. Małgorzata Jaracz, *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku*, (Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2001), 120.

⁴⁹ Profesor Andrysiak zamieszcza dwa zapisy własnościowe P.A. Fabrycego – *Biblioteka*, 42, przypis 39.

⁵⁰ Nürnberg 1660 – BUW GSD 12.10.3.11 /1.

⁵¹ *Lucubrationes, vel potius absolutissima Kyklopaideia: nempe liber de ratione studii*, Basileae 1541 – BUW GSD Sd.608.5750. Zapis: *Ex librorum Numero R[everendi] P[atris] Petrj Albinj Fabricij Canonicj Regularis Lateranen[sis] Calissj ad S. Nicolaum Prof[ess]i Capellanj Ill[ust]r[is]s[im]i D[omi]ni Franciscj Sigismundi Galecki Archimagni Regnj Poloniaru[m], Prutenianorum Militum Praefectj Bydgostiensis Capitanei powstał po 1676 r.,*

jeszcze w roku 1686, kiedy to podpisał się na zbiorze poematów Daniela Heinsiusa (1580-1655), holenderskiego uczonego i poety⁵².

Wśród starych druków zachowanych w BUW po kaliskich lateranach znajdujemy jeszcze 12 woluminów (w tym osiem szesnastowiecznych) należących niegdyś do Marcina Mireckiego⁵³. Wiemy o nim jedynie to, że w 1705 r. *emit apud Suecos* – czy od żołnierzy? – św. Ambrożego (ca 337-397), *Commentarii in omnes Divi Pauli Epistolae*⁵⁴. Zachowały się po kanoniku Mireckim przede wszystkim książki teologiczne i inne pomocne w działalności kaznodziejskiej lub lekturze Pisma Świętego. Np. w Warszawie za cztery tynfy kupił dzieło drukarza i teologa Bartłomieja Westheimera (1499-1567) *Troporum, schematum, idiomatumque communium liber*⁵⁵, a za dwa tynfy nabył dla siebie i konwentu komentarze portugalskiego jezuita Błażeja Viegasa (1554-1599) do *Apokalipsy św. Jana*⁵⁶. Na tle druków o tematyce religijno-kościelnej wyróżniają się dwie pozycje powstałe w środowisku genewskich kalwinistów: kupiony przez Mireckiego do klasztoru kodeks prawniczy *Iustiniani Institutionum libri IIII*⁵⁷ oraz *Lexicon Graecolatinum*⁵⁸.

Badania proveniencyjne zachowanego w BUW księgozbioru kaliskiego konwentu św. Mikołaja ujawnia również nazwiska świeckich darczyńców na rzecz biblioteki klasztornej. W ich gronie, obok wymienionych przez E. Andrysiak⁵⁹: szlachcica Adama Łuszczewskiego⁶⁰, bliżej nieznanego J. Rosmickiego z Kalisza oraz podstolego kaliskiego Stanisława Suchorzewskiego (1555-1615)⁶¹, znajduje się *Spectabilis*

kiedy Gałęcki został starostą bydgoskim, a przed jego awansem na kasztelana kaliskiego w 1693 r. – zob. Przemysław Smolarek, „Gałęcki Franciszek Zygmunt”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 7 (Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1948), 241-243.

⁵² *Poematum editio nova*, Lugduni Batavorum [= Leiden] 1621 – BUW GSD 17.4.8.18 /1.

⁵³ E. Andrysiak wymienia trzy jego noty – *Biblioteka*, 41, przypis 35.

⁵⁴ Antverpiae 1540, w opracowaniu Erazma z Rotterdamu – BUW GSD Sd.608.334.

⁵⁵ Basileae 1551 – BUW GSD Sd.602.1192.

⁵⁶ Egzemplarz BUW (GSD 9.30.3.2660) od dawna jest zdefektowany – noty Mireckiego i Triplina znajdują się na s. [129], obecnie pierwszej. Cenę 1 tynfa podał jeszcze kanonik na tomiku zawierającym dialogi filozoficzne o szczęściu Francesca Petrarki (1304-1374), *De remediis utriusque fortunae ad Azonem libri duo* Lutetiae [= Paryż] 1557 – BUW GSD Sd.608.5324 (il. 4).

⁵⁷ Edycja z 1597 r. – BUW GSD Sd.608.2889.

⁵⁸ Opracowany przez Jeana Crespin (ca 1520-1572), wydanie z 1595 r. – BUW GSD Sd.604.1360.

⁵⁹ Andrysiak, *Biblioteka*, 41-42.

⁶⁰ Zapewne krewny wymienianego wyżej profesora Pawła Ignacego. Kaliscy lateranie mieli po Adamie Łuszczewskim co najmniej trzy świeckie książki edukacyjne – egzemplarze BUW GSD Sd.608.3057, Sd.608.5105 oraz Sd.614.519. Na następnych dwóch książkach z jego podpisem nie ma żadnych kaliskich znaków własnościowych, na trzeciej występuje nota Triplina (BUW GSD Sd.608.3740).

⁶¹ Sam Suchorzewski nie był darczyńcą kaliskich kanoników regularnych; według ustaleń Krystyny Opalińskiej w konwencie św. Mikołaja znalazła się część księgozbioru odziedziczona przez jego córkę Katarzynę, żonę Wojciecha Bużeńskiego, kasztelanica sieradzkiego – zob. „Szlachta różnowiercza i pozostałości po jej księgozbiórach w zbiorach BUW

D[omi]nus Casimirus Stasiorski Civis Calis[iensis], występujący w źródłach miejskich w roku 1704⁶². Przekazał on zakonnikom dzieło niderlandzkiego dyplomaty Ogiera Ghislain de Busbecqa (1522-1592) *Legationis Turcicae espistolae quatuor*⁶³. Książka wcześniej należała do prymasa Jana Wężyka (1575-1638) i opatrzona jest jego superekslibrisem⁶⁴.

Szczegółowa analiza zawartości treściowej i wydawniczej księgozbioru kanoników regularnych laterańskich z Kalisza to wciąż zadanie dla przyszłego badacza⁶⁵. Tymczasem zauważamy typowe dla środowiska zakonnego zainteresowania czytelnice. W zachowanym w BUW fragmencie biblioteki polaterańskiej zdecydowanie przeważają książki o tematyce religijno-kościelnej, przede wszystkim zaś kaznodziejskie i biblistyczne. Licznie reprezentowana jest teologia pastoralna i moralna, w mniejszym stopniu teologia polemiczna i filozofia. Rzadziej występują dzieła historyczne i literatura piękna, rzadko książki prawnicze i polityczne, sporadycznie pojawiają się pozycje z zakresu medycyny i nauk ścisłych.

Po znanej, znacznie bogatszej bibliotece kaliskich jezuitów⁶⁶, liczącej przed kasatą ok. 10 tysięcy woluminów, nie zachował się w BUW żaden rękopis ani inkunabuł, mamy natomiast 949 dzieł z XVI wieku oraz co najmniej 455 pozycji z dwóch następnych stuleci, a więc również kilkanaście procent dawnego zbioru. Podwaliny biblioteki stanowiły kilkakrotne, bogate dary arcybiskupa gnieźnieńskiego Stanisława Karnkowskiego (1520-1603), fundatora kolegium kaliskiego w 1584 r. Z tego legatu mamy dziś w BUW 215 dzieł w 232 woluminach z XVI stulecia oraz tyl-

---

(XVI w.)” w: *Kolekcje historyczne. Księgozbiory szlacheckie XVI-XVII wieku*, red. Izabela Komorowska-Dzierżanowska, t. 2 (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2009), 216-219, 276. Nb: na jednej z książek (BUW GSD Sd.608.2053) znajduje się epitafium S. Suchorzewskiego z nieznaną skądinąd datą jego urodzin.

⁶² Zob. Jaracz, *Nazwiska*, 358.

⁶³ Edycja Hanoviae 1605 – BUW GSD 8.5.5.24 /1 (il. 8).

⁶⁴ Superekslibris II war. A, zob. Zbigniew Skielczyński, „Superekslibrisy Jana Wężyka arcybiskupa gnieźnieńskiego w Bibliotece Kapituły łowickiej”, *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 47 [49] (1977): 176.

⁶⁵ Walczak, *Biblioteki*, 102-103 i Andrysiak, *Biblioteka*, 42-44 przywołują schemat inwentarza bibliotecznego kanoników regularnych laterańskich. Ustalił go ks. Michał Akwiliński dla wizytowanych w latach 1704-1706 klasztorów kongregacji krakowskiej, w której wielką wagę przywiązywano do nauki i czytelnictwa – zob. Henryk Damian Wojtyska, „Czytelnictwo i biblioteki u kanoników regularnych laterańskich kongregacji Bożego Ciała (XV-XVIII)”, w: *Kanonicy regularni w Polsce. Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku. Praca zbiorowa*, red. Zbigniew Jakubowski (Kraków 1975), 62-72.

⁶⁶ Wielokrotnie opisywanej, poczynając od Franciszka Radziszewskiego (*Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych, jako i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających, a mianowicie: w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich guberniach Państwa Rosyjskiego porządkiem abecedlowym miejsc ułożona*, (Kraków: nakł. autora, 1875), 22 i Wiktora Wittyga, *Ex-librisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku* (Warszawa, 1903) 13-14).

ko jeden tom siedemnastowieczny⁶⁷. Księgozbiór Karnkowskiego badał przed laty Stanisław Rybandt⁶⁸, ale zarówno osoba prymasa, jak i jego biblioteka czekają na kompleksową monografię.

Drugim zespołem proveniencyjnym w kolekcji jezuitów kaliskich są książki instygatora koronnego Andrzeja Lisieckiego (ok. 1576-1639), opatrzone przez obdarowanych ekslibrisem donacyjnym⁶⁹. Kolekcja Lisieckiego została przed kilkunastu laty opracowana przez Krystynę Opalińską, która dostrzegła, że „Dominowały w niej takie dziedziny wiedzy, jak prawo i jego odniesienia w sferze społeczno-politycznej i ustrojowej, historia starożytna i współczesna, wreszcie szerokie spektrum zagadnień związanych z kościołem, jego organizacją i historią oraz sporami teologicznymi między katolikami a protestantami”⁷⁰. Badania proveniencyjne prowadzone w GSD BUW ujawniają nowe egzemplarze ofiarowane jezuitom przez Lisieckiego, w tym książki przyrodnicze i medyczne. Obecnie jest to 181 dzieł w 184 woluminach, w tym 42 tomy z XVI w.

Znany jest również dar sekretarza Augusta III Franciszka Chęckiego, który w *Aktach miasta Kalisza* występuje w 1752 r., jako mąż Jadwigi Florkowskiej, primo voto Maryańskiej, wdowy w 1754 r.⁷¹. Z jego ekslibrisem donacyjnym⁷² z 1746 r. mamy w BUW 14 dzieł z XVI stulecia w 11 woluminach oraz – jak dotychczas – sześć tomów z XVII-XVIII w. Są to książki z dziedziny poetyki, historii, polityki i teologii, w tym także różnowiercze: Filipa Melanchthona *Loci praecipui theologici*⁷³ i Jan Kalwina *Institutio Christianae religionis*⁷⁴.

W spuście kaliskich jezuitów znajdujemy jeszcze jeden ekslibris donacyjny: *Ex dono Perillustris Reverendissimi Domini D[omini] Joannis de Galczyno Gałczyński Canonici Łowiciensis, Decani et Officialis Uniejovienis Praepositi Bialcensis*

⁶⁷ Niccolo Pimenta (1546-1616), *Nova relatio historica de rebus in India Orientali a patribus Societatis Iesu Anno 1598. et 99. gestis*, Moguntiae 1601 – BUW GSD 7.43.4.33 /1, (il. 5 a, b). Liczba książek z XVII w. z księgozbioru Karnkowskiego może nieznacznie wzrosnąć wraz z postępem badań proveniencyjnych w BUW.

⁶⁸ Stanisław Rybandt, „Księgozbiór prymasa Stanisława Karnkowskiego, źródło badań nad kulturą umysłową dostojnika kościelnego XVI w.”, w: *Z badań nad polskimi księgozbiórami historycznymi. Kolekcje wyznaniowe*, red. Barbara Bieńkowska t. [13] (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1992), 117-130; Tenże, „Superekslibrisy prymasa Stanisława Karnkowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie”, w: *Z badań nad polskimi księgozbiórami historycznymi. Pogranicza*, t. [11], (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1991), 5-26.

⁶⁹ Reprodukowany przez Wittyg, *Ex-librisy*, 14 i Opalińską, *Szlachta*, 195.

⁷⁰ Krystyna Opalińska, „Instygator koronny Andrzej Lisiecki i jego księgozbiór”, w: *Kolekcje historyczne. Księgozbiory szlacheckie XVI-XVII wieku*, [red. Ewa Wysznińska] (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2004), 107-207. Cytat ze s. 126. Załączony katalog obejmuje 150 pozycji, w tym jedną z Ossolineum i jedną zaginioną.

⁷¹ [online] www.wtg-gniazdo.org/forum

⁷² Zob. Wittyg, *Ex-librisy*, 14.

⁷³ Basileae 1555 – BUW GSD Sd.608.4855.

⁷⁴ W wydaniu genewskim z 1585 r. – BUW GSD Sd.608.2634.

Munificentissimi Mecaenatis Theologiae Caliss[iensis] Societatis Jesu. Dar i druk ekslibrisu miały miejsce po roku 1694, w którym Gałczyński (zm. 1730) został kanonikiem łowickim, a przed 1721, kiedy otrzymał godność kanonika gnieźnieńskiego⁷⁵. W BUW zachowało się z jego daru pięć dzieł teologicznych w sześciu woluminach, wydrukowanych w latach 1663-1709⁷⁶. Na wszystkich tomach widnieje złożony supereklibris właściciela⁷⁷ z jego herbem Sokola – przesłanka do podejrzeń o istnieniu większego księgozbioru Jana Gałczyńskiego.

Znakiem rozpoznawczym biblioteki jezuitów kaliskich jest barwienie grzbietów książek czerwoną farbą⁷⁸. W przypadku egzemplarzy zdefektowanych może to być jedyny ślad przynależności książki do zbioru klasztornego. Na większości kart tytułowych widnieją zapisy własnościowe, najczęściej: *Inscriptus Catalogo Collegii Calissiensis Societatis Jesu*. Z not proveniencyjnych wnioskujemy, że część zbiorów przeznaczono do użytku nauczycieli, zwłaszcza: poetyki, humaniorów, prawa kościelnego i teologii⁷⁹. Istniały również podręczne księgozbiory apteki⁸⁰ i infirmerii⁸¹. Z ogólnego zbioru wydzielono książki zakazane, jak np. *Acta et scripta theologorum Wirtembergensium...*, dotyczące Konfesji Augsburskiej, wydane *Witebergae* 1584⁸² czy *Tuba altera majorem clangens sonum [...] De necessitate longe maxima reformandi Societatem Jesu, Argentinae* 1715⁸³. W księgozbiornie jezuitów kaliskich, inaczej niż u tamtejszych kanoników laterańskich, nie zauważamy kolekcji gromadzonych czy choćby nabywanych przez poszczególnych zakonników. Ciekawym wyjątkiem są cztery dzieła astronomiczne, które profesorowi matematyki, Angli-

⁷⁵ Zob. Józef Wieteska, *Katalog prałatów i kanoników prymasowskiej kapituły łowickiej od 1433 do 1970 r.* (Warszawa 1971), 84-85.

⁷⁶ Sygnatury: BUW GSD 7.19.2.9 /3, 7.33.1.7 /3, 7.37.2.5 /2, 7.42.2.7 /3, 9.29.8.1759 /1.

⁷⁷ Zob. Maria Sipayło, *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1988), 212 i tabl. 90.

⁷⁸ Zob. *BUW XVI*, t. 5, Warszawa 2015, tabl. 1.

⁷⁹ Zapisy: *Pro cubiculo Professoris Poeseos, Pro Cubiculo Magistri Humanitatis, Pro cubiculo Professoris Canonum, Pro cubiculo Professoris Theologiae*, kolejno na egzemplarzach: BUW GSD Sd.612.481, 8.18.12.5 /1, 7.33.2.7 /3 (il. 6), 7.37.2.5 /3.

⁸⁰ Znamy cztery dzieła z XVI w. (BUW GSD Sd.602.452, Sd.602.527, Sd.604.1989 adl., Sd.608.435 oraz dziewięć z XVII-XVIII w. (BUW GSD Sd.604.1988 adl., 12.19.11.60-63 adl. /1, 12.20.1.28 /3, 12.23.1.5 /3, 12.25.12.57 /1 i 12.27.2.18 /2).

⁸¹ Zapis *Pro infirmaria* występuje na trzech drukach z XVI w. (BUW GSD Sd.602.1318, Sd.602.1600 i Sd.618.577) oraz – jak dotychczas – na 10 książkach z XVII w. (BUW GSD 12.13.14.2 /1, 12.14.11.1 /2 (il. 7), 12.21.8.34 /1, 12.22.3.12 /2, 12.22.3.20 /1, 12.23.2.21 /2, 12.23.7.30 /1, 12.24.1.11 /3, 12.24.5.52 /1 i 12.27.4.45 /1).

⁸² Z adnotacją: *Inscriptus Catal[ogo] Lib[rorum] Prohib[itorum] Coll[egii] Calissiensis Societ[at]is Jesu. 1683. Est ergo prohibitus sub litera C* – BUW GSD Sd.602.217.

⁸³ ... *per Eruditissimum Dominum D. Liberium Candidum* = Henri de Saint Ignace (1649-1721). Z zapisem: *Liber prohibitus* – BUW GSD 7.43.6.24 /1. Z kaliskich prohibitów zachowały się w BUW jeszcze tylko trzy woluminy z XVI (BUW GSD Sd.608.95, Sd.608.794, Sd.608.4580) oraz po jednym z XVII i XVIII w. (BUW GSD 7.38.4.35 a-b adl. /1 i 7.38.7.35 a-b adl. /1).

kowi Jakubowi Bosgrave (ok. 1548-1623) podarował ich autor, Christoph Clavius (1538-1612), włoski matematyk i astronom⁸⁴.

Wydaje się, że wobec braku informacji o zachowanych katalogach bibliotecznych kaliskich kanoników laterańskich i jezuitów warto poddać gruntownej analizie fragmenty ich księgozbiorów ocalałe w BUW. W obu przypadkach jest to, przypomnijmy, kilkanaście procent dawnego zasobu.

W uzupełnieniu dodajmy, że z zapisem proveniencyjnym Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej mamy w BUW 801 druków z XVI stulecia oraz 520 dzieł z XVII i XVIII wieku. Jednak nie wszystkie pozycje pochodzą z bibliotek klasztornych omawianych w tym komunikacie. Sporadycznie występują noty własnościowe innych klasztorów, np. bernardynów z Ostrzeszowa czy kamedułów z Bieniszewa. Odnotować też należy dary obywateli Kalisza, np. wdowy po Karlu Sienellu, drugim tutejszym pastorem ewangelickim⁸⁵ oraz dary uczniowskie i kaliskich nauczycieli⁸⁶.

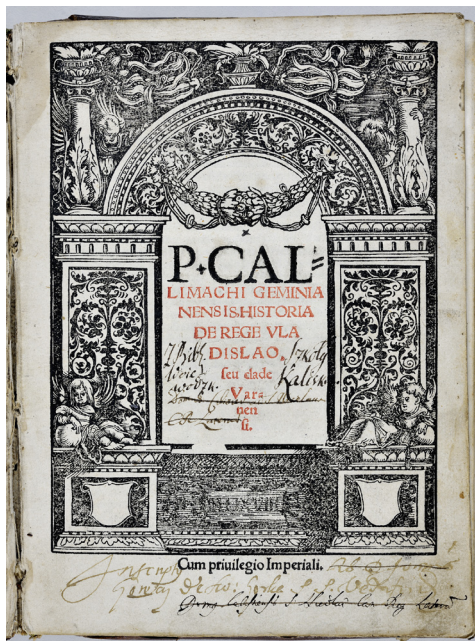
Biblioteczne ślady kultury intelektualnej staropolskich mieszkańców Kalisza czekają na swoich badaczy w Czytelni Starych Druków BUW.

⁸⁴ Egzemplarze: BUW GSD 3.10.1.2 /3, 12.7.4.13 /2, 12.9.1.351 /1, 12.9.1.353 /1.

⁸⁵ Co najmniej 19 książek o treści religijnej i filozoficznej, głównie w języku niemieckim.

⁸⁶ Najwięcej pochodzi od „Dozorcy” biblioteki, czyli samego Fryderyka Triplina (16 dzieł z XVI i 19 z XVII-XVIII w.) oraz od Pawła Gogulińskiego (19 druków z XVI i 13 z XVII-XVIII w.).

Kallimach Filip (1437-1496), *Historia de rege Vladislao seu clade Varnensi*, [Sigismundo Scheufflero editore, Augustae Vindelicorum [=Augsburg] 1519, 4°. Egzemplarz miał licznych właścicieli: Tomasza Konopnickiego h. Jastrzębiec z ziemi wieluńskiej, Jana Góreckiego h. Sokola oraz kanoników regularnych laterańskich z Kalisza. Do BUW trafił w 1827 r. razem z innymi książkami wybranymi z katalogu Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej – BUW GSD Sd.614.356, karta tytułowa.

Podpis Stefana Damalewicza, historyka, prepozyta kaliskiego w latach 1649-1660. Niżej zapis klasztorny: Domus Calissiensis S. Nicolai Can[onicorum Regularium Lateranensium, przekreślony prawdopodobnie przez Fryderyka Tripplina (1774-1838), bibliotekarza Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej, autora wpisu o darze księdza Ignacego Przybylskiego (1770-1738), rektora Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej i proboszcza pokanonickiego kościoła pw. św. Mikołaja.

TRULLUS Ioannes (XVI w.), *Ordo Canonico-regularium quattuor libris elucidatus*, Caesaraugustae [= Saragossa], 1571, 4° – BUW GSD Sd.604.2393, karta tytułowa.

Ex libris R[everend]i P[at]ris Petr[ici] Fabricij Can[onici] Reg[ularis] Lat[er]anensis Wrat[is]laviae 5 floren[is] A[nn]o 1674 27 Nouemb[ris]. Zapis kanonika laterańskiego Piotra Albina Fabrycego (zm. po 1686).

ZWICKER Krzysztof (ok. połowy XVII w.), Compendium horologico-sciotericum et geometricum, Nürnberg 1660, 4° – BUW GSD 12.10.3.11 /1, karta tytułowa.

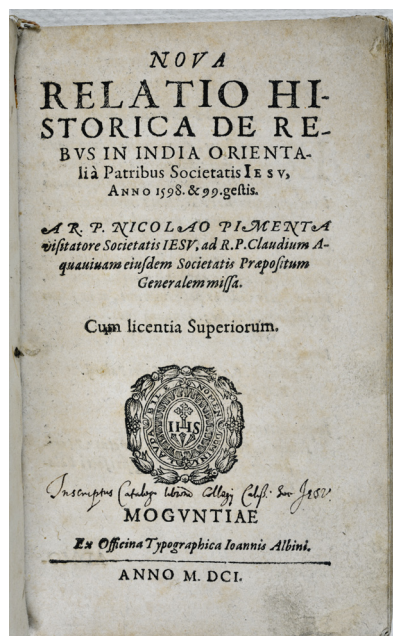

Ex Libris Martini Mirecki C[anonici] R[egularis] L[ateranensis] Prof[essi] Calissien[sis] emp[us] 1 Tynphone. Książka zakupiona przez Marcina Mireckiego, kanonika laterańskiego w Kaliszu na przełomie XVII i XVIII w. Zapis klasztorny przekreślony i nota własnościowa Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej ręką F. Triplina.

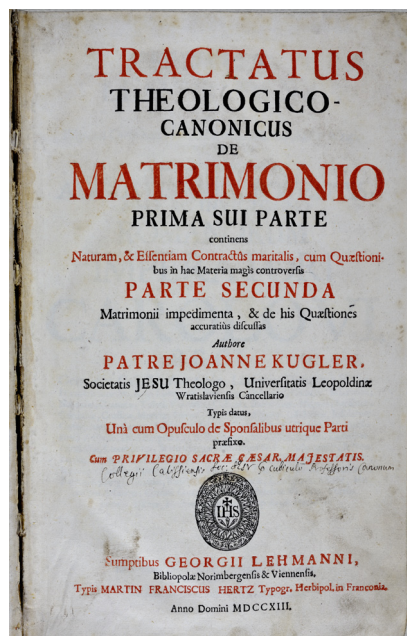
PETRARCA Francesco (1304-1374), De re mediis utriusque fortunae ad Azonem libri duo Lutetiae [= Paryż] 1557, 16° – BUW GSD 5d.608.5324, karta tytułowa.

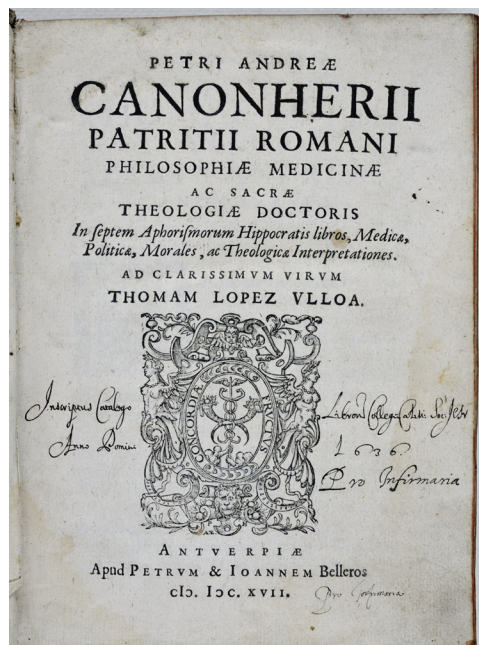

Inscriptus Catalogo libroru[m] Collegij Caliss[iensis] Soc[ietatis] Jesu – typowa nota własnościowa biblioteki kaliskich jezuitów. Książka z legatu prymasa Stanisława Karnowskiego (1520-1603)

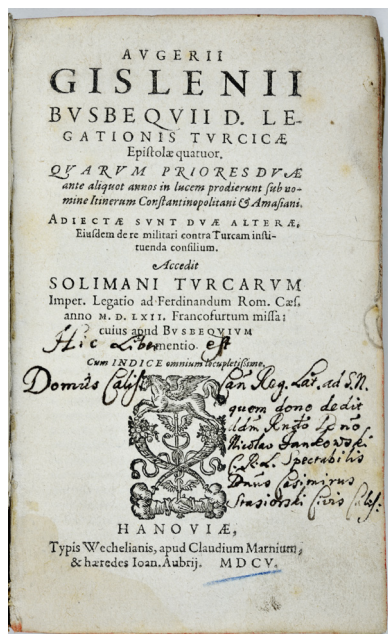
Collegij Calissiensis Soc. Jesu pro cubiculo Professoris Canonum. Dzieło przechowywane w celi profesora prawa kościelnego. KUGLER Johannes, SJ (1654-1721), Tractatus theologico-canonicus de matrimonio, Norimbergae, Herbipolis [=Würzburg] 1713, 2° – BUW GSD 7.33.2.7 /3, karta tytułowa.

Inscriptus Catalogo Libroru[m] Collegii Caliss[iensis] Soc[ietatis] Jesu Anno Domini 1636 Pro Infirmeria. Książka przechowywana w infirmerii kaliskich jezuitów pochodzi z daru instygatora koronnego Andrzeja Lisieckiego (ok. 1576-1639).

CANONIERO Pietro Andrea (zm. 1635), In septem Aphorismorum Hippocratis libros, medicae, politicae, morales et theologicae interpretationes, Antverpiae 1617, 2 wol., 4° – BUW GSD 12.14.11.1 /2, karta tytułowa t. 1.

Hic Liber est Domus Caliss[iensis] Can[onicorum] Reg[ularium] Lat[eranensium] ad S. N[icolaum] quem dono dedit Adm[odum] R[everendo] Do[mi]no Nicolao Jankowski C[anonicorum] R[egularium] L[ateranensium] Spectabilis D[omi]nus Casimirus Stasiorski Civis Caliss[iensis] – XVII/XVIII w. Dar Kazimierza Stasiorskiego, mieszczenina kaliskiego dla tamtejszych kanoników laterańskich.

BUSBECQ Ogier Ghislain de (1522-1592) Legationis Turcicae espistolae quatuor, Hanoviae 1605, 8° – BUW GSD 8.5.5.24 /1.

BIBLIOGRAFIA

(nie obejmuje omawianych starych druków)

- Andrysiak, Ewa. „Biblioteka kanoników laterańskich w Kaliszu i jej losy po likwidacji klasztoru w 1810 roku”, *Polonia Maior Orientalis. Studia z dziejów Wielkopolski Wschodniej* 2 (2015): 37-48.
- Błażejewicz, Olena. „Samuel Bogumił Linde twórcą biblioteki narodowej”, *Roczniki Biblioteczne* 18, 3-4 (1974): 659-669.
- Błażejewicz, Olena. 1975. *Samuel Bogumił Linde bibliotekarz i bibliograf*. Wrocław: „Ossolineum”. (Książki o książce).
- Bylinowa Elżbieta. 2015. „Samuel Bogumił Linde w kręgu książki. Scenariusz wystawy”. W: *Bibliotheca Lindiana, Samuel Bogumił Linde (1771-1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. Rocznicę śmierci. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 19-20 listopada 2012 r.*, red. Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, Halina Mieczkowska, [273]-299, il. 32-52. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Chodyński, Adam. 1874. *Kościół Ś[więte]go Mikołaja w Kaliszu, wspominek historyczny*, Warszawa.
- Chodyński, Adam. 1876. *Ks. Ignacy Przybylski rektor szkół poznańskich, płockich i kaliskich, życiorys skreślony przez...*, Kalisz (odb. z „Noworocznika Kaliskiego”).
- Cubrzyńska-Leonarczyk, Maria. 2015. „Samuel Bogumił Linde – bibliofil „dla krajowego użytku””. W: *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. Rocznicę śmierci. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 19-20 listopada 2012 r.*, red. Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, Halina Mieczkowska, 101-113. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Cubrzyńska-Leonarczyk, Maria, Halina Mieczkowska. 2015. *Bibliotheca Lindiana. Samuel Bogumił Linde (1771-1847) pierwszy dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W 165. Rocznicę śmierci. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 19-20 listopada 2012 r.* Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Czapnik, Marianna. „Wędrowki starych druków proveniencji klasztornej z warszawskiej biblioteki uniwersyteckiej po powstaniu listopadowym – historia i informacja o ujawnionych egzemplarzach”. W: *Losy klasztorów i zbiorów poklasztornych w okresie represji po upadku powstania listopadowego w 1831 roku*, red. Marek Derwich, (tekst w druku).
- Dylągowa, Hanna. 1986. „Raczyński Ignacy”. W: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, 637-639. Warszawa: Zakład Narod. im. Ossolińskich.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*. 1996, oprac. Ludwik Grzebień przy współpr. zespołu jezuitów, Kraków, s. 261. [online] <http://jezuici.krakow.pl/Bibl/enc.htm>
- Estreicher, Karol. 1894-2013. *Bibliografia polska*, T. 13-36/1, Kraków.
- Gach, Piotr Paweł. 1984. *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin: Wydaw. KUL.
- Jaracz, Małgorzata. 2001. *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku*, Bydgoszcz: Wydawn. Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.

- Komender, Teresa. 1994. *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 1, cz. 1 – XV w., cz. 2 – XVI: A. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego;
- Komender, Teresa, Halina Mieczkowska. 1998. *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 2: B. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Koredczuk, Bożena. 2014. „Spory wokół losów bibliotek po kasacie klasztorów w Królestwie Polskim w latach 1815-1830”. W: *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 3, Źródła : skutki kasat XVIII i XIX w.: kasata w latach 1954-1956, red. Marek Derwich, 151-160. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii. Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego.
- Kościelniak, Władysław, Krzysztof Walczak. 2002. *Kronika miasta Kalisza*, Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Linde, Samuel Bogumił, Marian Ptaszyn. 2000. *Autobiografia z 1823 roku*. Toruń: Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Łodyński Marian. 1958. *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim 1807–1831*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Łodyński, Marian. 1935. *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774-1794)*, Warszawa: Nakł. tow. naukowego warszawskiego. (Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, nr 23).
- Malicki, Marian. 2010. *Repertuar wydawniczy drukarni Franciszka Cezarego Starszego 1616-1651, Część I Bibliografia druków Franciszka Cezarego starszego 1616-1651*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska. Księgarnia Akademicka.
- Michalski, Jerzy. 1972. „Linde Samuel Bogumił”. W: *Polski Słownik Biograficzny*, 17, 358-364. Wrocław: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk.
- Mieczkowska, Halina. 2007-2015. *Katalog druków XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, t. 3-5: C-O. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Morawski, Michał. 1938. „Damalewicz Stefan, ksiądz”. W: *Polski Słownik Biograficzny*, 4, 397. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Opalińska, Krystyna. 2004. „Instygator koronny Andrzej Lisiecki i jego księgozbiór”. W: *Kolekcje historyczne. Księgozbiory szlacheckie XVI-XVII wieku*, 107-207. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Opalińska Krystyna. 2009. „Szlachta różnowiercza i pozostałości po jej księgozbiorach w zbiorach BUW (XVI w.)”. W: *Kolekcje historyczne. Księgozbiory szlacheckie XVI-XVII wieku*, red. Izabela Komorowska-Dzierżanowska, t. 2, [153]-290. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Ozorowski, Edward. 1981. „Damalewicz Stefan”. W: *Słownik polskich teologów katolickich*, red. Hieronim Eugeniusz Wyczawski, t. 1, [360]-362. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Piekarski, Kazimierz. 1929. *Katalog Biblioteki Kórnickiej, t. 1: Polonica XVI wieku*. Kórnik: Biblioteka Kórnicka.
- Ptaszyk, Marian. 1992. *Kalendarz życia i twórczości Samuela Bogumiła Lindego*, Wrocław: „Wiedza o Kulturze”.

- Ptaszyk, Marian. 2002. *Linde Samuel Bogumił (1771-1847) leksykograf, pedagog, bibliotekarz*. W: *Toruński Słownik Biograficzny*, 3, 137-140. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Raciborski, Józef. 1912. *Monografia Kalisza, część I*, Kalisz: „Gazeta Kaliska”.
- Radziszewski, Franciszek. 1875. *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych tak niegdyś byłych, jako i obecnie istniejących w krajach dawną Polskę składających, a mianowicie: w Królestwie Polskiem, Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Zachodnich guberniach Państwa Rossyjskiego porządkiem abecadłowem miejsc ułożona*. Kraków.
- Rulka, Kazimierz. „Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku”, *Kronika Diecezji Włocławskiej* 75, 7/12 (1992): 269-291.
- Rybandt, Stanisław. 1992. „Księgozbiór prymasa Stanisława Karnkowskiego, źródło badań nad kulturą umysłową dostojnika kościelnego XVI w.” W: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. Kolekcje wyznaniowe*, 117-130. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Rybandt, Stanisław. 1991. „Supereklibrisy prymasa Stanisława Karnkowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie”. W: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. Pogranicza*, [11], 5-26.
- Sipayło, Maria. 1988. *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Skiełczyński, Zbigniew. „Superexlibrisy Jana Wężyka arcybiskupa gnieźnieńskiego w Bibliotece Kapituły łowickiej”, *Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej*, 47 [49] (1977): 174-179.
- Smolarek, Przemysław. 1948. *Galecki Franciszek Zygmunt*, W: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 7, 241-243. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Strzyżewska, Zofia. 2000. *Konfiskaty warszawskich zbiorów publicznych po powstaniu listopadowym. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego i Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Materiały i dokumenty z archiwów rosyjskich*, Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Walczak, Krzysztof. 1996. *Biblioteki Kalisza i ich miejsce w życiu kulturalnym miasta 1793-1945*, Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Walczak, Krzysztof. 2014. „Wpływ kasat klasztorów na losy bibliotek XIX-wiecznego Kalisza”. W: *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, red. Marek Derwich, t. 3, 221-227. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.
- Walczak, Krzysztof. „Z dziejów najstarszych bibliotek szkolnych Kalisza”, *Roczniki Biblioteczne* 25 (1981): 3-18.
- Wieteska, Józef. 1971. *Katalog prałatów i kanoników prymasowskiej kapituły łowickiej od 1433 do 1970*, Warszawa.
- Wilejszys Barbara. „Biblioteka Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Warszawie. Genezą i dzieje”, [cz. 1], *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 38 (1979): 73-108.
- Wittyg Wiktor. 1903. *Ex-librisy bibliotek polskich XVII i XVIII wieku*. Warszawa.
- Wojtyska Henryk Damian. 1975. „Czytelnictwo i biblioteki u kanoników regularnych laterańskich kongregacji Bożego Ciała (XV-XVIII)”. W: *Kanonicy regularni w Polsce. Studia z dziejów kongregacji krakowskiej XV-XIX wieku*, red. Zbigniew Jakubowski, 51-72. Kraków.

STARE DRUKI PO KALISKICH KANONIKACH REGULARNYCH LATERAŃSKICH ORAZ JEZUITACH W ZBIORACH BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

Słowa kluczowe: starodruki, jezuici, kanonicy regularni laterańscy, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Artykuł przedstawia pokasacyjne losy księgozbiorów kaliskich jezuitów i kanoników regularnych laterańskich, zwłaszcza przejęcie ich części w 1819 r. przez S.B. Lindego, dyrektora Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Szczegółowo omawia 30 woluminów wybranych dodatkowo z katalogu Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej w 1827 r. Z obu bibliotek w BUW przetrwało do dziś po kilkanaście procent dawnych zbiorów (od kanoników laterańskich 309 woluminów z ok. dwóch tysięcy, a od jezuitów 1404 pozycje z ok. 10 tysięcy). Analiza proveniencyjna zachowanych egzemplarzy pozwoliła wysnuć wnioski o organizacji bibliotek, o sposobach gromadzenia i przechowywania księgozbiorów. Biblioteka kanoników rosła głównie dzięki książkom pozostawionym przez zmarłych współbraci. Omówiono egzemplarze zachowane z kolekcji prepozyta Stanisława Damalewicza oraz profesów Piotra Albina Fabrycego i Marcina Mireckiego. Zaś w bibliotece jezuitów kaliskich znaczną część zbiorów stanowiły legaty – oprócz znanych donacji prymasa Stanisława Karnkowskiego (dziś w BUW 233 vol.) i instygatora koronnego Andrzeja Lisieckiego (184 vol.) znaczniejsze dary, o czym świadczą ekslibrisy donacyjne, przekazali: Franciszek Chęcki, sekretarz Augusta III i Jan Gałczyński, kanonik łowicki i gnieźnieński.

OLD PRINTS BY KALISZ CANONS REGULAR OF THE LATERAN AND THE JE-SUITS IN THE COLLECTIONS OF THE WARSAW UNIVERSITY LIBRARY

Keywords: old prints, Jesuits, Canons Regular of the Lateran, Warsaw University Library

The article presents the history of the book collections owned by the Jesuits and the Canons Regular of the Lateran after the dissolution of the orders and especially after a part of the collections was taken over in 1819 by S. B. Linde, the director of the Public Library at the Royal University of Warsaw. The author presents a detailed account of 30 volumes selected additionally from the catalog of the Voivodship School of Kalisz in 1827. Merely more than ten percent of old collections have survived until today in the Warsaw University Library (BUW) (approx. 309 of 2,000 volumes from the Canons' library and 1,404 of 10,000 volumes from the Jesuits' collection). The provenance analysis of preserved books enabled to draw conclusions on the organization of the libraries as well as about the ways the collections were gathered and preserved. The Canons' library grew mainly thanks to the books left by the deceased confreres. The author discusses the remaining volumes from the collection of the provost Stanisław Damalewicz, and professors, Piotr Albin Fabrycy and Marcin Mirecki.

The Jesuit library in Kalisz partly consisted of the legacies: besides the well-known donations by the primate Stanisław Karnkowski (today 233 vol. in BUW) and the Lord Prosecutor of the Crown Andrzej Lisiecki (184 vol.), important gifts were donated by Franciszek Chęcki (August III's secretary) and Jan Gałczyński (canon of Łowicz and Gniezno), which is mentioned in the donation bookplates.